

بارش باران در برخی نقاط کشور رکورد زد؛ پیش بینی ها از ادامه این وضعیت حکایت دارند

دی ماه با عطر باران

فاطمه قدیری

صورتکار گروه جامعه

بارش های زمستانی که کارشناسان در روزهای خشک پاییز نوید آمدنشان را می دادند، پس از هفته ها انتظار، بالاخره از راه رسیدند؛ و باران و برف در جنوب، جنوب شرق و بخش هایی از فلات مرکزی، تیتراول بسیاری از رسانه ها شد. سامانه های بارشی که از نیمه دوم آذرماه فعال شدند، در برخی نقاط کشور رکوردهای ۲۴ ساعته را شکستند، سدهای کوچک را به مرز سرریز رساندند و رودخانه هایی را که ماه ها خشک بودند، دوباره به جریان انداختند. در نگاه اول، همه چیز نوید عبور از یک دوره سخت کم آبی را می داد؛ گویی طبیعت، پس از مدت ها خشکسالی، فرصتی برای نفس کشیدن فراهم کرده است.

اما هم زمان با این تصویر امیدوارکننده، آمارهای رسمی روایت متفاوتی را بازگو می کنند. داده های وزارت نیرو و سازمان هواشناسی نشان می دهد که باوجود افزایش نسبی میانگین بارش در مقیاس ملی، بیش از دو سوم سدهای کشور همچنان خالی اند و ورودی مخازن سدها نسبت به سال گذشته کاهش قابل توجهی داشته است. در پایتخت، میزان بارندگی تا اواخر آذرماه تنها حدود یک چهارم مقدار نرمال، ثبت شسده و تهران با عقب ماندگی ۷۰ تا بیش از ۸۰ درصدی بارش، رکورددار کم بارشی در کشور است. این تناقض، پرسشی جدی را پیش روی افکار عمومی و سیاست گذاران قرار می دهد، اگر باران باریده، چرا بحران آب همچنان پابرجاست؟

زیادی خوش بین نباشیم

واقعیت آن است که مسئله آب در ایران، صرفاً به میزان بارش محدود نمی شود. توزیع نامتوازن بارندگی ها، تداوم خشکسالی های چندساله، برداشت بی رویه از منابع آب زیرزمینی، کاهش نفوذپذیری خاک و فرسودگی زیرساخت ها، باعث شده هر سامانه بارشی حتی اگر قابل توجه باشد، نتواند به تنهایی کسری انباشته شده منابع آبی را جبران کند. به تعبیر کارشناسان، بارش های کوتاه مدت نعمتی انکارناپذیرند، اما راه حل بحران مزمنی نیستند که طی سال ها شکل گرفته است.

از سوری دیگر، سیلاب های اخیر در جنوب و جنوب شرق کشور، بار دیگر این نکته را برجسته کرد که فقدان مدیریت جامع منابع آب، می تواند بارش را از یک فرصت به تهدید تبدیل کند؛ تهدیدی که به جای تغذیه سفره های زیرزمینی، به روان آب های مخرب و خسارت به زیرساخت ها می انجامد. در چنین شرایطی، خوش بینی زود هنگام به «پایان خشکسالی» نه تنها کمکی به حل مسئله نمی کند، بلکه می تواند ضرورت مدیریت مصرف و اصلاح سیاست های آبی را به حاشیه براند.

افزایش میانگین بارش

تصویر دقیقی از واقعیت نمی دهد

در هفته ابتدای دی ماه، ایران به طور میانگین ۱۲/۴ میلی متر بارش دریافت کرده؛ رقمی که در بلندمدت ۵/۶ میلی متر بوده و حالا ۱۲۱/۸ درصد افزایش یافته است؛ بنابراین هفت روز مورد اشاره، هفته ای پر بارش بوده است. ایران از ابتدای ماه و فصل جاری نیز با افزایش ۹۵/۶ درصدی بارش روبه رو بود. بارش این بازه زمانی در بلندمدت ۶/۴ میلیمتر بود که حالا به ۱۲/۵ میلیمتر افزایش یافت. بدین ترتیب از ابتدای سال آبی جاری به طور میانگین ۷۲/۸ میلیمتر بارش ثبت شده که نسبت به بارش ۶۵/۴ میلی متری دوره بلندمدت، افزایش ۱۱/۳ درصدی داشته است.

اما بررسی آمارهای رسمی سازمان هواشناسی و برخی تحلیل ها نشان می دهد که وضعیت بارش در سال آبی جاری، در نگاه کلان، تصویری دوگانه و تا حدی گمراه کننده ارائه می دهد. همان طور که گفته شد میزان بارش های کل کشور در مقایسه با متوسط بلندمدت، افزایشی در حدود ۱۰ درصد را نشان می دهد. همین عدد، مبنای بسیاری از تحلیل های خوش بینانه درباره بهبود شرایط بارشی قرار گرفته، اما واقعیت میدانی پیچیده تر از این میانگین ساده است.

نخست آنکه افزایش بارش در مقیاس ملی، به هیچ وجه به معنای توزیع یکنواخت آن در سطح کشور نیست. ایران، به طور سنتی با ناهمگنی شدید اقلیمی مواجه است و داده های امسال نیز این الگور اتأید می کنند. درحالی که ۱۱ تا ۱۰ استان کشور بارش هایی بالاتر از نرمال بلندمدت ثبت کرده اند، بیش از ۲۰ استان همچنان با کسری بارش دست و پنجه نرم می کنند. این شکاف، باعث می شود که رشد میانگین کشوری، بیش از آنکه نشانه بهبود عمومی باشد، حاصل بارش های سنگین و مقطعی در چند پهنه محدود جغرافیایی باشد. نکته دوم، ماهیت زمانی این بارش هاست. بخش قابل توجهی از افزایش ثبت شده، به سامانه های بارشی کوتاه مدت اما شدید بازمی گردد؛ بارش هایی که اگرچه در آمار تجمعی اثرگذارند، اما الزاماً به تقویت پایدار منابع آب منجر نمی شوند. به ویژه در مناطقی که خاک به دلیل خشکسالی های متوالی، نفوذپذیری خود را از دست داده، این بارش ها بیشتر به روان آب و سیلاب تبدیل می شوند تا تغذیه سفره های زیرزمینی.

از منظر مدیریت منابع آب، تکیه بر میانگین کشوری می تواند خطای تحلیلی جدی ایجاد کند. آنچه اهمیت دارد، وضعیت حوضه های آبریز، محل استقرار جمعیت و مراکز مصرف است؛ جایی که اتفاقاً بسیاری از آن ها، از جمله حوضه های مرکزی و شمالی کشور، همچنان با کم بارشی قابل توجه مواجهند. به بیان دیگر، حتی اگر عدد نهایی بارش کشور مثبت باشد، تا زمانی که باران در جغرافیای مورد نیاز نبارد، مسئله آب حل نخواهد شد.

این ناهمخوانی آماری، زمینه ساز یکی از چالش های اصلی سیاست گذاری

